

Hoofstuk 7

Die apostoliese vaders

7.1 Begripsbepaling

Die begrip “apostoliese vaders” verwys vir baie geleerdes na vroeg Christelike skrywers wat meen dat hulle die twaalf apostels van Christus geken het (Douglas et al 1989:32). Volgens Quasten (1950:40) is die begrip “apostoliese vaders” eerder ‘n verwysing na Christelike skrywers van die eerste en tweede eeue wie se leringe ooreengestem het met die prediking van die twaalf apostels. Quasten (1950:40) meen dat hulle nie noodwendig die apostels geken het nie, alhoewel hulle in kontak met hulle kon wees, maar dat hulle geleer het van die dissipels. Hierdie definisie van die apostoliese vaders is eerder korrek. Ons volstaan met Quasten (1950:40) se definisie eerder as dié van Douglas et al (1989:32).

Alhoewel die naam “apostoliese vaders” vanaf die sesde eeu reeds bekend was, is dit eers in algemene gebruik geneem vanaf die sewentiende eeu na Christus. Die werke van onder andere Klemens van Rome, Ignatius, Polukarpus, Pastor van Hermas en Papias is aan ons bekend (Douglas et al 1989:32).

Hierdie hoofstuk sal nou let op relevante werke van die na - apostoliese tydperk (Douglas et al 1989:32).

7.2 Klemens van Rome

7.2.1 Die brief van Klemens aan die Korintiërs

Die brief is geskryf deur Klemens in die naam van die Romeinse Kerk vir die Christelike gemeente in Korinte (Lightfoot 1926:3). Die datum van die skrywe moet naby die einde van die vervolging onder keiser Domitianus (± 95 n.C.) wees.

XX

10. ἀνέμων σταθοὶ κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ἀπροσκόπως ἐπιτελοῦσιν· ἀέναοί τε πηγαὶ πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ ὑγίαν δημιουργεθεῖσαι δίχα ἐλλείψεως παρέχονται τοὺς πρὸς ζωῆς ἀνθρώποις μαζούς· τὰ τε ἐλάχιστα τῶν ζώων τὰς συνελεύσεις αὐτῶν ἐν ὁμοιοῖα καὶ εἰρηνῇ ποιοῦνται. Ταῦτα πάντα ὁ μέγας δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῶν ἀπάντων ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμοιοῖα προσέταξεν εἶναι, εὐεργετῶν τὰ πάντα...

Vertaling:

10. *“Die winde in hul verskillende dele en volgens hulle vasgestelde tyd, voltooi hulle taak sonder einde. Die ewigvloeiende strome, geskep vir genieting en gesondheid, gee onophoudend hulle borste wat die menselewe onderhou. Die kleinste van die lewende dinge kom saam in eenstemmigheid en vrede. Al hierdie dinge het die groot Skepper en Meester van alles beveel om (so) te wees, in vrede en eenstemmigheid, terwyl Hy goed doen aan alle dinge...”*

Kommentaar

Klemens praat van die winde en die strome wat deur God gemaak is (δημιουργεθεῖσαι). Wat egter baie belangrik is, is dat daar gepraat word van die ἀέναοί τε πηγαὶ πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ ὑγίαν δημιουργεθεῖσαι (*Die ewigvloeiende strome, geskep vir genieting en gesondheid...*). Volgens White (1967:1203) is die strome en die berge vir die Christen maar bloot natuurverskynsels, “to a Christian a tree is a tree”. Die gedeelte wat Klemens aan die Korintiërs rig wys egter die teendeel as die siening van die Christendom (veral die vroeg-Christendom). Dit is nie maar bloot natuurverskynsels nie, maar *geskep vir genieting en gesondheid*. Daar word vervolgens gelet op die betekenismoontlikhede van ἀπολαυσίν καὶ ὑγίαν. Bauer *et al* (1952:94) verstaan onder die Griekse woord ἀπόλαυσις die betekenis van *genieting*.

Gewoonlik word die woord met 'n *sondige* genieting in verband gebring. Die woord ἀπόλαυσις word egter volgens Bauer et al (1952:94) in 3 Makkabeërs 7:16, by Philo en by Josephus (Antiquitatis 2, 70) nie negatief gesien in die verbintenis van sonde nie, maar (Ant. 2, 52) εἰς ἀγαθῶν: tot 'n goeie genieting.

In Hebreërs 11:25 word die woorde πρόσκαιρον ἔχειν ἀμαρτίας ἀπόλαυσιν gevind. Hier word die woord ἀπόλαυσις negatief aan die sonde verbind. Dit verwys na 'n sondige genot. Die ewigvloeiende strome is geskep (vir die mens) vir genieting (Klemens aan die Korintiërs XX:10). Daar sou afgelei kan word dat die gedagte van onderwerp en verdruk ingedink kan word. Dit is egter in die geheel nie waar nie. Die nominatief manlik enkelvoud bepaal die δημιουργός en δεσπότης as die onderwerp by die werkwoord προσέταξεν. Dit bepaal die Vader van die skepping as die Onderhouer daarvan.

By die Jode was die gedagte van God as die δημιουργός (demiurg) rondom die Ou Testamentiese tyd lewendig (soos reeds in hoofstuk 3 aangetoon). Die leer van die demiurg (die ondergeskikte god) wat die god van die slegte is en die opperheer, wat die skepper van die goeie is, staan bekend as deïsme. Volgens hierdie leer is God die god van verstand en nie van openbaring nie (Douglas et al 1989:120). God het volgens hierdie siening geskep, en Hom toe aan die skepping onttrek en "gryp" van tyd tot tyd in die gang van die mensdom en die skepping in om sake te bereedder voordat die mens te ver gaan. Die Christendom het oor die algemeen die gedagte van die deïsme verwerp (Douglas et al (1989:120). Lightfoot (1926:16) verwys na die LXX se gebruik van die woord δημιουργός in Genesis 1:9. God het die waters beveel om te wees soos dit geword het (Gispen 1974:9). Die siening van deïsme moet dus verwerp word as 'n siening in stryd met die Christelike leer oor die voorsiening van God (Gispen 1974:9) Die mens is deel van die skepping van God (Gispen 1974:9).

εὐεργετῶν τὰ πάντα - God doen goed aan alle dinge, nie alleen aan die mens nie. God het bedoel dat hierdie verhouding εἰς ὁμονοῖα καὶ εἰρήνη (eenstemmigheid en vrede) moet wees. Die mens behoort oor die natuur te heers in ὁμονοῖα (in eenstemmigheid). Aristides (Dindorff 1829) wil juis hê dat die woord ὁμονοῖα verstaan moet word as “harmonie tussen skepsel en skepping” (Bauer et al 1952:572).

Daar word dus afgelei: die aarde word deur Klemens gesien as ‘n voorwerp van die mens se genieting, nie vernedering nie (http://www.ccel.org/fathers2/ANF-06/anf06-109.htm#P4821_1453791). God het die aarde geskep, daarom moet daar eenstemmigheid en vrede wees tussen skepsel en skepping.

Die dood was vir die Christendom nie die gevreesde “monster” soos die antieke volke daarvoor geleer het nie (Van Reeth 1994:67). Vir hulle was die dood een van die poorte waardeur die mens moet gaan om uiteindelik by die ewige lewe uit te kom (Van Reeth 1994:67). Terwyl Klemens wys op die opstanding uit die dode wat elke Christen te wagte is, maak hy die volgende opmerkings oor die phoenix van Egipte. Die phoenix het simbool geword van die nuwe lewe rondom die eerste eeue na Christus (Van der Broek 1971:10). Hier word die wonder van die natuur uitgebeeld as ooreenstemmend met die wonder van die opstanding uit die dode:

- XXV 1. Ἰδωμεν τὸ παράδοξον σημεῖον, τὸ γινόμενον ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς τόποις, τουτέστιν τοῖς περὶ τὴν Ἀραβίαν.
2. ὄρνεον γὰρ ἐστὶν ὃ προσονομάζεται φοῖνιξ· τοῦτο μονογενὲς ὑπάρχον ζῆ ἔτη πεντακόσια· γενόμενόν τε ἤδη πρὸς ἀπόλυσιν τοῦ ἀποθανεῖν αὐτό, σηκὸν ἑαυτῷ ποιεῖ ἐκ λιβάνου καὶ σμύρνης καὶ τῶν λοιπῶν ἀρωμάτων, εἰς ὃν πληρωθέντος τοῦ χρόνου εἰσέρχεται καὶ τελευτᾷ.

Vertaling

Laat ons kyk na die wonderlike teken wat in die streke van die ooste, dit is in 'n deel van Arabië is.

Want daar is 'n voël wat 'n phoenix genoem word. Hierdie een, wat die enigste van sy soort is, lewe vir vyfhonderd jaar. Wanneer die tyd vir hom daar is om te sterf, maak hy vir homself 'n kis van welriekende boomgom en ander reukmiddels, sodat hy in die volheid van sy tyd daarin gaan, en sterf.

XXVI Μέγα καὶ θαυμαστὸν οὖν νομίζομεν εἶναι, εἰ ὁ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων ἀνάστασιν ποιήσεται τῶν ὁσίως αὐτῷ δουλευσάντων ἐν πεποιθήσει πίστεως ἀγαθῆς, ὅπου καὶ δι' ὀρνέου δείκνυσιν ἡμῖν τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ;

Vertaling

Dink ons dat dit groot en verbasend is, dat die Skepper van alles die opstanding sal bewerk van die wat Hom gedien het in volharding van die goeie geloof, terwyl Hy selfs aan ons deur 'n voël die grootheid van sy belofte wys?

Kommentaar

Wat bedoel word met die woord φοῖνιξ (Klemens XXV 1) kan op verskillende maniere verklaar word. Die woord kom nie eenmaal in die Griekse Nuwe-Testament voor nie. In die LXX kom die woord voor in Psalm 91:13, Jesus Sirag 24:14 en Joël 1:12. Vine (1981) verstaan die woord as afkomstig van 'n verbuiging van 'n woord wat verwys na 'n soort dadelpalm, uit Phoenix in Kreta. Hy beroep hom op die teks in Handeling 27:12. Bauer et al (1952:872) wys op die buite-Bybelse gebruik van die woord in die konteks van "the fabulous bird of Egypt". Van der Broek (1971: 10) praat oor die mite van die Phoenix, en voeg by dat die voël volgens oorlewering honderde jare oud kon word. Met sonsondergang bad hy in die fonteinwater en sing so 'n mooi lied dat die songod sy wa laat stilstaan om te luister. Al om die duisend jaar verbrand hy in sy

blyplek, maar herrys dan nuut uit die as (Van Reeth 1994:80). Dit was vir die Christene 'n beeld van die wonder van die opstanding uit die dode. Daar word volstaan met die gedagte dat Klemens in bostaande teks van hierdie mite gebruik maak om oor die wonder van die nuwe lewe te praat. Klemens gebruik dit dan ook in hierdie verband. Vir die Christen was die opstanding so 'n groot wonder, soos die mite van die Phoenix 'n ontsagwekkende gedagte was (μέγα καὶ θαυμαστόν - te groot om te verstaan). Alhoewel slegs 'n mite, dien Klemens se beskrywing van die mooiheid van die Phoenix tot die wete dat hulle die aardse dinge ook as beeldskoon kon ervaar. So beeldskoon is die gedagte dat die wat in 'n goeie geloof (πίστεως ἀγαθῆς) sterf, die opstanding van die dode het (ἀνάστασιν ποιήσεται τῶν ὁσίως αὐτῷ δουλευσάντων).

XXXIII Τί οὖν ποιήσωμεν, ἀδελφοί; ἀργήσωμεν ἀπὸ τῆς ἀγαθοποιίας καὶ ἐγκαταλείπωμεν τὴν ἀγάπην; μηθαμῶς τοῦτο ἐάσαι ὁ δεσπότης ἐφ' ἡμῖν γε γενηθῆναι, ἀλλὰ σπεύσωμεν μετὰ ἐκτενείας καὶ προθυμίας πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐπιτελεῖν. αὐτός γὰρ ὁ δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῶν ἀπάντων ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀγαλλᾶται. τῷ γὰρ παμμεγεθεστάτῳ αὐτοῦ κράτει οὐρανοὺς ἐστήρισεν καὶ τῇ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῦ συνέσει διεκόσμησεν αὐτούς· γῆν τε διεχώρισεν ἀπὸ τοῦ περιέχοντος αὐτὴν ὕδατος καὶ ἤδρασεν ἐπὶ τὸν ἀσφαλὴ τοῦ ἰδίου βουλήματος θεμέλιον· τὰ τε ἐν αὐτῇ ζῶα φοιτῶντα τῇ ἑαυτοῦ διατάξει ἐκέλευσεν εἶναι· θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ζῶα προδημιουργήσας ἐνέκλεισεν τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει. ἐπὶ πᾶσι τὸ ἐξοχώτατον καὶ παμμέγεθες κατὰ διάνοιαν, ἄνθρωπον ταῖς ἱεραῖς καὶ ἀμώμοις χερσὶν ἔπλασεν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνας χαρακτῆρα. οὕτως γὰρ φησιν ὁ Θεός· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν. καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Ταῦτα οὖν πάντα τελειώσας ἐπήνεσεν αὐτὰ καὶ ἠλόγησεν καὶ εἶπεν· Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε. Εἶδομεν ὅτι ἐν ἔργοις πάντες ἐκοσμήθη-

σαν οί δίκαιοι·

XXXIV Ὁ ἀγαθὸς ἐργάτης μετὰ παρρησίας λαμβάνει τὸν ἄρτον τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ὁ κωθρὸς καὶ παρειμένος οὐκ ἀντοφθαλμεῖ τῷ ἔργῳ= παρέκτῃ αὐτοῦ. δέον οὖν ἐστὶν προθύμους ἡμᾶς εἶναι εἰς ἀγαθοποιίαν ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἐστὶν τὰ πάντα. προλέγει γὰρ ἡμῖν· Ἴδου ὁ Κύριος, καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ.

Vertaling

XXXIII *Wat moet ons dan doen broeders? Moet ons ophou om goed te doen en die liefde teëstaan? Mag die Here nooit toelaat dat dit ten minste met ons gebeur nie, maar laat ons ons haas met verlange en jaloersheid om elke goeie werk te volbring. Want die Heer en Meester van alles verheug Hom in sy eie werke. Want deur sy allesoortreffende mag het Hy die hemel voortgebring en in sy ondeurgrondelike wysheid het Hy alles in orde gestel. En die aarde het Hy van die omringende water geskei, en Hy het dit stewig gemaak op die stewige fondasie van sy eie wil, en die lewende wesens wat daarop lewe, het Hy beveel om daar te wees. Nadat Hy voorheen die see en alles wat daarin lewe gemaak het, het Hy dit vasgestel deur sy eie mag. En as die mees uitstekende en oortreffende groot werk van sy wil, het Hy met sy onbesmette en foutlose hande die mens gemaak na die beeld van sy gelykenis. Want so het God gesê: "Laat ons die mens maak na ons beeld en na ons gelykenis. En God het die mens gemaak, man en vrou het Hy hulle gemaak." Nadat Hy al hierdie dinge voltooi het, het Hy hulle geprys en geseën en gesê: "Wees vrugbaar en vermeerder". Ons het gesien dat die regverdiges saam met al die ander werke gemaak is.*

XXXIV *Die goeie werker ontvang die brood van sy werke met blydskap, maar die lui en agtelosige kan sy werkgewer nie in die oë kyk nie. Daarom is dit nodig dat ons begerig is om goed te doen, want uit Hom is alle dinge. Want*

---

vooraf het Hy vir ons gesê: “Kyk, dit is die Here, en sy beloning is voor sy gesig, om aan elkeen volgens sy daade te vergeld.”

Kommentaar

Waarna verwys die woorde $\pi\acute{\alpha}\nu \epsilon\rho\gamma\omicron\nu \acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\acute{\omicron}\nu \acute{\epsilon}\pi\iota\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\nu$ (XXXIII)? Kan dit moontlik ook verstaan word in die lig van die mens se verhouding teenoor die natuur? In die Christelike geskrifte word baie sterk nadruk gelê op die doen van goeie werke (Christelike Encyclopaedie II:369). Veral die Nuwe-Testamentiese skrywers lê klem op die goeie werke as deel van die Christen se lewe (vergelyk Matt. 26:10; Mark. 14:6; 2 Kor. 9:8; 2 Tess. 2:17; Jak. 2:14-26).

Oor min sake is daar soveel opgeteken in die Christelike geskrifte as oor die doen van goeie werke (Christelike Encyclopaedie II:369). Goeie werke word deur die Christelike Encyclopaedie (II:370) gedefinieer as enige werk wat volgens die wil van God is: dit is wat volgens die Bybel is, wat die verhouding tussen die natuur, medemens, en God raak. In daardie sin sou gesê kan word dat die oproep van Klemens van Rome tog ook die wyer implikasie het dat die gelowige se verhoudings met die natuur, naaste en sy God reg moet wees, wanneer hulle vermaan word tot die doen van goeie werke. Dit is nie korrek as White (1967:1205) opmerk: “Christianity made it possible to exploit nature in a mood of indifference to the feelings of natural objects” nie. Die gedeelte oor die goeie werke deur Klemens van Rome wys juis die teenoorgestelde.

God bly die $\delta\eta\mu\iota\omicron\upsilon\rho\gamma\acute{\omicron}\varsigma \kappa\alpha\iota \delta\epsilon\sigma\pi\acute{\omicron}\tau\eta\varsigma \tau\acute{\omega}\nu \acute{\alpha}\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omega\nu$ (die regeerder en meester oor alles). Goeie werke is juis hoe die mens gehoorsaamheid aan God betoon ($\delta\acute{\epsilon}\omicron\nu \omicron\upsilon\nu \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu \pi\rho\theta\acute{\upsilon}\mu\omicron\upsilon\varsigma \eta\mu\acute{\alpha}\varsigma \acute{\epsilon}\iota\nu\alpha\iota \acute{\epsilon}\iota\varsigma \acute{\alpha}\gamma\alpha\theta\omicron\pi\omicron\upsilon\acute{\iota}\alpha\nu$) en goeie werke raak ook die verhouding teenoor die skepping.

Die grootste beswaar teen die Christendom se kosmologie lê vir die meerderheid kritici in die verstaan van die woorde van Genesis 1:26-28 (White 1967:1205), wat deur Klemens van Rome verder uitgebrei word in die frase:

“ἐπὶ πάσι τὸ ἐξοχώτατον καὶ παμμέγεθες κατὰ διάνοιαν, ἄνθρωπον ταῖς ἱεραῖς καὶ ἀμώμοις χερσὶν ἔπλασεν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνας χαρακτῆρα”

“En as die mees uitstekende en oortreffende groot werk van sy wil, het Hy met sy onbesmette en foutlose hande die mens gemaak na die beeld van sy gelykenis.”

Die mens word deur Klemens gesien as: *“die mees uitstekende en oortreffende groot werk!”* Is dit dan waar wat White (1967:1205) oor die Christendom sê: “Christianity is the most anthropocentric religion the world has seen”? Hierdie gedeelte benodig nadere ondersoek. Die konteks waarin die gedeelte aan die Korintiërs geskryf is, lei ‘n mens alreeds in die rigting vir die regte verstaan van die teks. Hier word oor die goeie werke gepraat – iets wat die skepping nie met die mens kan deel nie, omdat slegs die mens die vermoë het om oor reg en verkeerd te onderskei. Dit beteken dat die mens tog bo die skepping geplaas is. Dit is immers wat Genesis 1:26-28 sê. In hierdie sin is die mens na God se beeld gemaak (ἐπλασεν τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνας) – as heerser oor die werke van God se hande, nadat God alles in orde gestel het (διεκόσμησεν). Bauer, Arndt & Gingrich (1952:221) stel voor dat ‘n mens in die woord εἰκὼν τοῦ θεοῦ eerder ὁμοίωμα moet verstaan: “The image corresponds to its original” (Bauer, Arndt & Gingrich 1952:221). ὁμοίωμα verwys na die mens as “someone that does something similar to someone else” (Bauer, Arndt & Gingrich 1952:570). Dit is presies wat verstaan word onder die beeld van God: die mens doen die werke soos God dit doen (goeie werke)! Daar is geen kans vir misverstand as dit so verduidelik word nie. Die mens is dus “κατ’ εἰκόνα καὶ καθ’ ὁμοίωσιν ἡμετέραν” geskape in die sin dat hy soos God ook die goeie dinge moet doen. Die mens word ook nie deur Klemens van

---

Rome verhef bo die skepping nie, hy sê juis:
“ὅτι ἐν ἔργοις πάντες ἐκοσμήθησαν οἱ δίκαιοι - die regverdiges is saam
met al die ander dinge gemaak.”

LX Σὺ τὴν ἀέναον τοῦ κόσμου σύστασιν διὰ τῶν ἐνεργουμένων ἐ=
φανεροποιήσας· σύ, Κύριε, τὴν οἰκουμένην ἔκτισας, ὁ πιστὸς ἐν πά=
σαις ταῖς γενεαῖς, δίκαιος ἐν τοῖς κρίμασιν, θαυμαστὸς ἐν ἰσχύϊ καὶ
μεγαλοπρεπείᾳ, ὁ σοφὸς ἐν τῷ κτίζειν καὶ συνετὸς ἐν τῷ τὰ γενόμε=
να ἐδράσαι ... ἄφες ἡμῖν τὰς ἀνομίας ἡμῶν καὶ τὰς ἀδικίας καὶ τὰ
παραπτώματα καὶ πλημμελείας.

Vertaling

LX *U wat die ewigdurende wêreld onderhou, deur u kragtige werke. U, Here, het die aarde gemaak, u wat getrou bly deur al die geslagte, regverdig in u oordele, verbasend in krag en grootsheid, wat wys is om te skep en goed is om tot stand te bring wat gemaak is ... vergewe ons ons wettelooshede en onregverdighede en oortredinge en tekortkominge.*

Kommentaar

Hierdie gedeelte is 'n uittreksel van 'n gebed wat Klemens van Rome aan die Korintiërs gee. Die bedoeling van die woorde “ἀέναον τοῦ κόσμου σύστασιν” moet nie gesoek word in 'n diskrepansie tussen die verganklikheid van die aarde aan die een kant en onverganklikheid van die aarde aan die ander kant nie, maar weereens verstaan word in die konteks waarin Klemens van Rome hierdie brief bedoel en skryf. Die bedoeling is nie dat hier 'n teenstrydigheid is in die verganklikheid en die onverganklikheid van die aarde nie. Die klem lê op die onderhouding van die skepping deur die Skepper. Dit is immers die een saak waaroor die Christendom en die Filosofie mekaar nie kon vind nie (Hoofstuk 5).

Volgens Klemens is God die een wat geskep het, en aan wie die mens verantwoording doen vir sy dade (σύ, Κύριε, τὴν οἰκουμένην ἔκτισας). Dit is belangrik om te let op die gebruik van die woord οἰκουμένην in die sinsnede: “σύ, Κύριε, τὴν οἰκουμένην ἔκτισας” - ”U, Here het die aarde gemaak” Die woord kom drie keer in die Griekse Nuwe-Testament voor met die algemene betekenis moontlikheid van: “die mensdom of die bewoonde aarde” (Liddel & Scott 1990:477). In Romeine 10:18 word die woord οἰκουμένην gebruik in die aanklag teen die ganse aarde aangaande hulle ongehoorsaamheid aan die bevele van God. Hier het dit die betekenis van die *hele bewoonde aarde*. Klemens verklaar in die gedeelte hierbo dat God heers oor die ganse menslike geslag. Die woord is egter ook soms doelbewus gekies bo die gebruik van die woord κόσμος. Klemens het hierdie woord moontlik ook om ‘n bepaalde rede bo die woord κόσμος gekies. Volgens Bauer, Arndt & Gingrich (1952:564) het die Romeinse owerhede gewoonlik na die ganse Romeinse ryk verwys met die woord: οἰκουμένη. Die hele wêreld was dus by die Romeinse se heerskappy getel. Vir die Korintiërs, die ontvangers van die brief van Klemens van Rome was die woord οἰκουμένη dus ‘n woord wat vir hulle baie bekend was – ‘n woord uit die Romeinse politiese stelsel, wat ook met die gepaardgaande vrese in die Christenkerk te doen het. Maar, verklaar Klemens, σύ, Κύριε, τὴν οἰκουμένην ἔκτισας. Ook oor die Romeinse ryk regeer die Here wat alles gemaak het.

7.3 Ignatius

Die 7 briewe van Ignatius is waarskynlik geskryf in die vroeë jare van die tweede eeu na Christus, toe die skrywer op weg was van Antiochië na Rome, nadat hy ter dood veroordeel is en verwag het om voor wilde diere gegooi te word in die amfiteater van Rome (Lightfoot 1926:97). Die skrywer is waarskynlik die biskop van Antiochië. Die geskrif voer stryd teen die Judaïsme en Docketisme.

7.3.1 Die brief van Ignatius aan die Efesiërs

VIII Μὴ οὖν τις ὑμᾶς ἐξαπατάτω, ὥσπερ οὐδὲ ἐξαπατᾶσθε, ὅλοι ὄντες θεοῦ. ὅταν γὰρ μηδεμία ἐπιθυμία ἐνήρυσται ἐν ὑμῖν ἢ δυναμένη ὑμᾶς βασανίσαι, ἄρα κατὰ θεὸν ζητεῖτε. περίψημα ὑμῶν καὶ ἀγνίζομαι ὑμῶν Ἐφεσίων ἐκκλησίας τῆς διαβοήτου τοῖς αἰῶσιν. οἱ σαρκικοὶ τὰ σαρκίκα, ὥσπερ οὐδὲ ἡ πίστις τὰ τῆς ἀπιστίας οὐδὲ ἡ ἀπιστία τὰ τῆς πίστεως. ἅ δὲ καὶ κατὰ σάρκα πράσσετε, ταῦτα πνευματικά ἐστιν· ἐν Ἰησοῦ γὰρ Χριστῷ πάντα πράσσετε.

Vertaling

VIII Daarom laat niemand julle mislei nie, soos julle nie mislei is nie, aangesien julle ten volle aan God behoort. Want as geen slegte begeerte, wat krag het om julle te mishandel, in julle is nie, dan lewe julle werklik vir God. Ek gee myself aan julle oor en ek stel myself beskikbaar as 'n offer vir die kerk van Efese wat bekend is deur die eeue. Hulle wat in die vlees is doen die vleeslike dinge, soos die geloof nie die dinge van die ongeloof kan doen nie, of soos die ongeloof nie die dinge van die geloof nie. Want ook die dinge wat julle volgens die vlees doen is geestelik. Want in Jesus Christus doen julle al die dinge.

Kommentaar

Die gebruik van die woord σάρξ in die Christelike godsdiens is baie bekend en algemeen (Baljon 1908:873). In die Christelike tradisie word die woord σάρξ gewoonlik in 'n negatiewe sin verstaan. Dit verwys na die sondige begeertes, seksuele kontak, swakheid van die liggaam, bevrediging van die vlees (Baljon 1908:874-875). Klemens praat van οἱ σαρκικοὶ τὰ σαρκίκα - *hulle wat in die vlees is doen die vleeslike dinge*. Die interpretasie van σάρξ deur Baljon (1908:874) is egter te eng. As hierdie interpretasie van Baljon werklik die gedagte van Ignatius oor die skepping van die mens saamvat, is daar meriete in White (1967:1205) se stelling dat die Christendom verantwoordelik is vir die degradering van die skepping. Vrae ontstaan oor die eng verklaring van Baljon

(1908:873): Sou dit enige verwysing kon wees dat die Christendom die liggaamlike as van weinig nut sien, en slegs ingestel is op die geestelike? Sou dit dan beteken dat die kosmos van weinig waarde is, maar slegs die ewige? Daar behoort eerder met die interpretasie van Louw & Nida (1993) saamgestem te word. Volgens Louw & Nida (1993) is die verwysing na die *sondige* binne die woord $\sigma\acute{\alpha}\rho\chi$ die enger implikasie van die Nuwe-Testament. Daar word egter gewys op die vermaning van Paulus aan die Korintiërs: “En die liggaam is nie vir die hoerery nie, maar vir die Here; en die Here vir die liggaam” (1 Kor. 6:13) en Romeine: “Stel julle liggame as ‘n lewende, heilige en aan God welgevallige offer – dit is julle redelike godsdiens” (Rom. 12:1). Die Here het gekom om die liggaam te verheerlik (Groenewald 1980:78), daarom behoort ook die liggaam aan Hom. Die liggaam is nie onbelangrik nie (Groenewald 1980:79) en gelowiges behoort nie soos die heidene hulself aan vleeslike begeertes en welluste oor te gee nie. Wie dit doen is in “die vlees en doen vleeslike dinge - οἱ σαρκικοί τὰ σαρκίκα”. Gelowiges leef ook na die vlees (κατὰ σάρκα), maar wat hulle in die vlees doen, is geestelik (ἀ δὲ καὶ κατὰ σάρκα πράσσετε, ταῦτα πνευματικά ἐστίν). Dit is: hulle hou die wil van God in gedagte.

7.3.2 Die brief van Ignatius aan die Magnesiërs

VIII Μὴ πλανᾶσθε ταῖς ἑτεροδοξίαις μηδὲ μυθεύμασιν τοῖς παλαιοῖς ἀνωφελέσιν οὖσιν· εἰ γὰρ μέχρι νῦν κατὰ Ἰουδαϊσμόν ζῶμεν, ὁμολογούμεν χάριν μὴ εἰληφέναι. οἱ γὰρ θειόπατοι προφῆται κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν ἔζησαν. διὰ τοῦτο καὶ ἐδιώχθησαν, ἐμπνεόμενοι ὑπὸ τῆς χάριτος αὐτοῦ εἰς τὸ πληροφορηθῆναι τοὺς ἀπειθοῦντας, ὅτι εἰς Θεός ἐστιν ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὃς ἐστιν αὐτοῦ λόγος ἀπὸ σιγῆς προελθὼν, ὃς κατὰ πάντα εὐηρέστησεν τῷ πέμψαντι αὐτόν.

Vertaling

VIII Moenie verlei word deur vreemde leerstellinge of deur ou fabels, wat betekenisloos is nie. Want as ons tot op hierdie dag volgens die manier van die Jode leef, bevestig ons daarmee dat ons nie genade ontvang het nie. Want die goddelike profete het gelewe volgens Jesus Christus. Om hierdie rede is hulle ook vervolgd, terwyl hulle deur sy genade geïnspireer is tot die voleinding toe sodat die wat ongehoorsaam is ten volle oorreed kan word dat daar een God is wat Homself bekend gemaak het deur Jesus Christus sy seun, wat sy woord is wat van die stilte voorgekom het, van wie al die dinge welgevallig is, vir Hom wat hom gestuur het.

Kommentaar

Daar word gehandel met die frase *Μὴ πλανᾶσθε*. Louw & Nida (1988) gee die Nuwe-Testamentiese gebruik van die woord met die betekenismoontlikheid van: *wegdwaal van die waarheid*. Die oproep kom na die vroeg-Christelike gemeente om nie weg te dwaal agter die leerstellinge van die Jode aan nie, omdat hulle nie volgens die leerstellinge van God wandel nie. Navolging van die Joodse gebruike is meningloos (*ἀνωφέλεσιν οὐσιν*). Vir die betrokke tema oor die mens se verantwoordelikheid teenoor die skepping is hierdie ook 'n belangrike gedeelte, omdat die gedagte van die aarde as vernietigingswaardig, direk afgelei kan word van die mens se siening oor God en wie / wat god is. Daar is net een God! Dis die tema van Ignatius se brief aan die Magnesiërs. Alhoewel hierdie gedeelte nie direkte verband het met die Christene se siening van die skepping nie, wys die gedeelte duidelik op die feit dat hulle van die vroegste tyd af Christus as God aanvaar het. Dit sou dan ooreenstem met wat in die vorige hoofstuk aangaande Christus gesê is, naamlik dat die Kerkvaders in hulle kosmologie die absolute afhanklikheid van Christus en sy woorde geëis het. Dit sou inhou die nakoming van die Ou Testamentiese voorskrifte, met die klem nou op die versoening van Christus, en die mens se verantwoordelikheid teenoor God, die naaste en die natuur, omdat Christus self God is. Christus is die “*Woord wat van die stilte af gekom het*” (*λόγος ἀπὸ σιγῆς προελθών*). In Handeling 21:40 word die

genitiefvorm van σιγή gebruik in die betekenismoontlikheid: *om te swyg*. Christus kom voort vanuit die stilte. Chrysostomus gebruik die woord met die bedoeling: “*vanuit die ewige of hemel of vanaf God*” (Nicoll s.a(1):456). Christus is vanaf God: God self. Hy het Homself so bekend gemaak (ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ).

7.3.3 Die brief van Ignatius aan die Romeine

III Οὐδέποτε ἐβασκάνατε οὐδενί· ἄλλους ἐδιδάξατε. ἐγὼ δὲ θέλω ἵνα κάκαίνα βέβαια ἢ ἁ μαθητεύοντες ἐντέλλεσθε. μόνον μοι δύναμιν αἰτεῖσθε ἕσωθεν τε καὶ ἕξωθεν, ἵνα μὴ μόνον λέγω ἀλλὰ καὶ θέλω· ἵνα μὴ μόνον λέγωμαι Χριστιανός, ἀλλὰ καὶ εὐρεθῶ. ἐὰν γὰρ εὐρεθῶ, καὶ λέγεσθαι δύναμαι, καὶ τότε πιστὸς εἶναι, ὅταν κόσμῳ μὴ φαίνομαι. οὐδὲν φαινόμενον καλόν. ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐν πατρὶ ἄν, μᾶλλον φαίνεται. οὐ πεισμονῆς τὸ ἔργον ἀλλὰ μεγέθους ἐστὶν ὁ χριστιανισμός, ὅταν μισῆται ὑπὸ κόσμου.

Vertaling

III *Julle het niemand vergeld nie. Julle het ander geleer. En ek wil hê dat daardie lesse permanent sal wees wat julle as leraars self beveel. Bid alleenlik dat daar vir my krag sal wees van binne en van buite, sodat ek dit nie alleen sê nie, maar ook wil; dat ek nie alleen 'n Christen genoem word nie, maar ook bevind word. Want as ek so gevind word, kan ek ook kragtig genoem word, en dan geloofwaardig wees, wanneer ek vir die wêreld nie meer sigbaar is nie. Niks wat gesien kan word is goed nie. Want ons God Jesus Christus, wat by die Vader is, is meer sigbaar. Die werk is nie van oorreding nie, maar Christenskap is van mag, daarom word dit deur die wêreld gehaat.*

Kommentaar

Hierdie gedeelte is uiters belangrik. Want, verklaar Ignatius οὐδὲν φαινόμενον καλόν-niks wat gesien kan word is goed nie. Wat sou die bedoeling van hierdie woorde wees?

Kom ons handel vir 'n oomblik hieroor: Dit is belangrik om eers by die makrokonteks van die gedeelte stil te staan. Die gedeelte word gerig aan Theoforus (Lightfoot 1926:149) oor Ignatius se verdrukking in Christus (Lightfoot 1926:150) en aanmoediging aan die Christelike gemeente om vas te hou aan die leer aangaande Christus. In die vroeë jare van die tweede eeu na Christus is Ignatius op pad na Rome vanaf Antiochië, waar hy vir die wilde diere in die amfiteater gegooi sou word (Lightfoot 1926:97). Die brief word vanaf Smirna gestuur, terwyl Ignatius moontlik met Polukarpus in verbinding was. In hierdie verband is dit verstaanbaar dat Ignatius aan die Romeine skryf, en etlike kere verwys na die sigbare dinge teenoor die onsigbare dinge. Vir hom is daar geen sigbare werklikheid meer oor nie. Daarom vra hy voorbidding om nie alleen 'n Christen genoem te word nie, maar ook bevind te word (ἵνα μὴ μόνον λέγωμαι Χριστιανός, ἀλλὰ καὶ εὐρέθω). Hierdie is moontlik 'n verwysing na sy ter dood veroordeling. As martelaar vir die evangelie van Christus sou hy nie alleen 'n voorbeeld wees vir die ander gelowiges nie, maar ook as 'n egte Christen bevestig word. 'n Bloedgetuie sou waarskynlik volgens die vroeë Christendom deur sy dood vir die waarheid van die Christendom getuieis lewer (Baljon 1908:586). So iemand sal 'n uitverkore plek hê aan die regterhand van Christus en saam met Christus oor die res van die aarde heers (Baljon 1908:586). Die verwysing na die bloedgetuie word veral gevind in Openbaring 17:6 – “kai; eidon thn gunaika mequousan ek tou aīmato" twñ agiwn kai; ek tou aīmato" twñ marturwn jhsou” (En ek het die vrou gesien, dronk van die bloed van die heiliges en van die bloed van die getuies van Jesus...). Nadat Ignatius gesterf het (ὅταν κόσμῳ μὴ φαίνωμαι) is hy vir die wêreld nie meer sigbaar nie. Johannes 14:19 het dieselfde bedoeling: “Nog 'n

---

klein tydjie, en die wêreld sien My nie meer nie; maar julle sien My, omdat Ek lewe en julle sal lewe”. “Hierdie lewe van Jesus word oorgedra op sy dissipels omdat hulle tot geloof in Hom gekom het (vgl. 6:57). Daarom sal hulle lewe, al sou hulle ook liggaamlik moet sterwe” (Groenewald 1980). Paulus onderskryf ook die gedagte van die sigbare dinge teenoor die onsigbare hoop - Romeine 8:24 “*Want ons is gered in hoop; maar die hoop wat gesien word, is geen hoop nie...*”

Die woord κόσμος is in hierdie verband ‘n verwysing na die sigbare dinge. Vir die vroeë Christendom was die κόσμος die dinge wat verbygaan teenoor die dinge van God wat vir ewig stand hou (Heb. 12:27 – “*En hierdie woord: nog een maal, wys duidelik op die verandering van die wankelbare dinge as geskape dinge, sodat die onwankelbare kan bly*”). κόσμος moet in hierdie konteks baie nou verband hou met die gebruik van die woord in Johannes 16:33 (Nicoll 1 (s.a:838) - *αἰ ἰα; qarseite, eḡw; nenikhka ton kosmon (...maar hou goeie moed, Ek het die wêreld oorwin*). Die κόσμος is die sigbare verbygaande lyding (Groenewald 1980). Die verbygaande dinge is volgens Ignatius οὐδὲν...καλόν (nie goed nie). Louw & Nida (1988) gee verskillende betekenismoontlikhede vir καλός: good (moral); good (value); advantageous; fitting; beautiful... (Louw & Nida 1988:129). καλός kan in hierdie verband eerder beteken “*gepas*” as “*goed*” (Louw & Nida 1988:627). Hierdie gedeelte staan teenoor Prediker 3:11 “*Alles het Hy mooi gemaak op sy tyd*” Vir die wêreld is Ignatius *nie meer sigbaar nie*, want Christus is meer sigbaar (μᾶλλον φαίνεται). Terwyl Ignatius die onomkeerbare dood tegemoetgaan, is die wêreld vir hom nou nutteloos (daar is vir hom geen wins daarin nie).

Daar kan dus uit die bogenoemde stellings afgelei word dat Ignatius nie die bedoeling het dat die aardse dinge onbelangrik en van weinig nut is nie, maar dat dit vir hom wat die dood tegemoetgaan op so ‘n punt gekom het dat hy nie meer

---

sin en betekenis sien in die aardse dinge nie. Die wat in die lewe agterbly het egter steeds die aardse verantwoordelikhede om te dra.

VI Οὐδέν με ὠφελήσει τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, οὐδὲ αἱ βασιλεῖαι τοῦ αἰῶνος τούτου· καλόν μοι ἀποθανεῖν διὰ Ἰησοῦν Χριστόν, ἢ βασιλεύειν τῶν περάτων τῆς γῆς. ἐκείνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα· ἐκείνον θέλω, τὸν δι' ἡμᾶς ἀναστάντα. ὁ τοκετός μοι ἐπίκειται. σύγγνωτέ μοι, ἀδελφοί· μὴ ἐμποδίσητέ μοι ζῆσαι, μὴ θελήσητέ με ἀποθανεῖν. τὸν τοῦ Θεοῦ θέλοντα εἶναι κόσμῳ μὴ χαρίσησθε, μηδὲ ὕλη κολακεύσητε. ἄφετέ με καθαρὸν θῶς λαβεῖν· ἐκεῖ παραγενόμενος ἄνθρωπος ἔσομαι.

Vertaling

VI *Die verste grense van die aarde sal my niks baat nie, ook nie die koninkryke van hierdie eeu nie. Dit is beter vir my om dood te gaan ter wille van Jesus Christus, as om te regeer oor die grense van die aarde. Ek soek Hom, wat ter wille van ons gesterf het. Ek wil Hom hê, wat ter wille van ons opgestaan het. Die pyne van geboorte is op my. Verdra my tog, broeders. Moet my nie verhinder om te leef nie, moenie my dood soek nie. Moenie een wat God s'n wil wees aan die wêreld oorgee nie, en moet hom ook nie met materiële dinge verlok nie. Laat my gaan om die rein lig te ontvang. Wanneer ek daar gekom het, sal ek 'n man wees.*

Kommentaar

Οὐδέν με ὠφελήσει τὰ πέρατα τοῦ κόσμου - (*Die verste grense van die aarde sal my niks baat nie*). Hierdie gedeelte ondersteun wat in die vorige paragraaf gesê is oor die gebruik van die woord κόσμος by Ignatius as die verbygaande, die toonbeeld van lyding. Terwyl Ignatius die dood in die gesig staar, baat niks hom meer as om oor die hemel te dink nie. Dit sou nie bedoel dat

die aarde minderwaardig is nie, maar omdat dit tydelik is, het die ewige vir Ignatius groot waarde (Jos Ant 1, 213). Die aarde is simbolies vir die marteling van martelaar wees (I Ro 6:1) – die pyne van geboorte is op my (Bauer *et al* 1952:829). Bauer *et al* (1952:447) verwys na die gebruik van die woord κόσμος by Ignatius in I Ro. 6:1. Dit verwys na die wêreld in kontras met die hemel. Ignatius bedoel nie die minderwaardigheid van die aardse nie, maar die tydelike bo die ewige (Bauer *et al* 1952:447). Volgens die Stoïsynse definisie van die κόσμος is die wêreld alles wat bo die diere verhef is. Die mens is 'n groter wese as die diere omdat hulle redelike wesens is (Bauer *et al* 1952:446). Dit is nie die bedoeling van Ignatius in hierdie konteks nie (Bauer *et al* 1952:447). Alhoewel Ignatius aansluit by die Joods – Christelike opvatting dat die skepping gemaak is ter wille van die mens (Van Bavel 1990:25), bedoel Ignatius dat die mens alleen tot bewuste verhouding met God kan tree, en daarom nie aan die aarde as God of as iets blywends vashou nie (Van Bavel 1990:26). Daarom wil hy nie oorgegee word aan die wêreld nie (κόσμῳ μὴ χαρίσησθε τοκετός), en ook nie met die materiële verlei word (μηδὲ ὕλη κολακεύσητε) om nie die roeping om as martelaar te sterf te versak nie.

VII 1. ...μὴ λαλεῖτε Ἰησοῦν Χριστὸν κόσμον δὲ ἐπιθυμεῖτε...

2. ζῶν (γὰρ) γράφω ὑμῖν, ἐρῶν τοῦ ἀποθανεῖν· ὁ ἐμὸς ἐσταύρωται, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ πῦρ φιλόῦλον, ὕδωρ δὲ ζῶν καὶ λαλοῦν ἐν ἐμοί, ἔσωθέν μοι λέγον· Δεῦρο πρὸς τὸν πατέρα. οὐχ ἥδομαι τροφῇ φθορᾶς οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου·

Vertaling

VII 1. *Moenie praat van Jesus Christus, maar dan die wêreld begeer nie...*

2. *Want ek skryf aan julle terwyl ek lewe, maar ek begeer om te sterf. Ek is gekruisig, en daar is geen vuur van materialisme in my nie, maar net water wat in*

---

my leef en praat, wat van binne vir my sê: "Kom na die Vader". Ek het geen genot in die vrug van verganklikheid of in die genot van hierdie lewe nie.

Kommentaar

Die Romeine word deur Ignatius opgeroep om nie te sê dat hulle Christus dien en dan die wêreld begeer nie (κόσμον δὲ ἐπιθυμεῖτε). Wat Ignatius hier bedoel is al redelik breedvoerig in die vorige paragrawe bespreek. Dit is tog nodig om weer na die gebruik van die woord κόσμος in hierdie verband te kyk saam met die woord ἐπιθυμεῖτε. Die woord ἐπιθυμέω word by die kerkvaders, soos in die Nuwe-Testament (vergelyk Gal. 5:17) gewoonlik in 'n negatiewe konnotasie gebruik. Gewoonlik word na ἐπιθυμία verwys as die slegte begeertes wat in hierdie wêreld is (Bauer et al 1952:293). Dit is in hierdie verband ook nie anders nie. Die slegte begeertes (die sondige natuur) van die wêreld staan teenoor die begeerte om Christus te dien (Lategan 1986:105). Albei kan nie by Ignatius (of by die Romeine) teenwoordig wees nie. Die adversatiewe gebruik van δέ sinspeel op die gedagte: óf die een óf die ander. Die gewete word hier bedoel en nie die aarde as sleg nie (Bruce 1982:244). Dit wat die mens wil, in ooreenstemming met die slegte begeertes van hierdie wêreld, trek die mens gewoonlik weg van die diens van Christus. Daarom kom die oproep om die wêreld te vergeet (met sy slegte begeertes) en Christus te dien (Bruce 1986:245). Die platonistiese onderskeid tussen stof en gees word hier deur Ignatius aangewend om te waarsku teen die slegte diens van die aarde (Bruce 1986:245). Daar is dus geen vrug in verganklikheid (οὐχ ἡδομαι τροφῇ φθορᾶς) of in die genot van die lewe nie (οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου).

7.4 Polukarpus

In die eerste driehonderd jaar na Christus is die eerste Christene swaar vervolgd (Stander 1994:1). Die grootste beswaar teen die Christene was dat hulle nie die keiser as god wou vereer nie, iets waarmee die heidense Romeinse samelewing

---

geen probleem gehad het nie (Stander 1994:1). Christene is met die swaard om die lewe gebring, hulle is vir wilde diere gegooi, hulle is op brandstapels geplaas en met vuur verbrand, in tronke gegooi en na eilande verban.

Polukarpus (ongeveer 155 n.C.) se naam kan vertaal word met “veel vrug”. Hy was die biskop van Smirna en skryf aan die gemeente in Filippi. Op 23 Februarie 156 het hy ‘n marteldood gesterf vanweë sy geloof in Jesus Christus (Stander 1994:2).

Die gemeente in Filomelium in Klein-Asië het die gemeente in Smirna om meer inligting rakende die dood van Polukarpus gevra. Die dokument oor die martelaarskap van Polukarpus is die antwoord van die gemeente van Smirna aan die gemeente in Filomelium (Stander 1994:2). Die Christene het dit as ‘n “aangename” voorreg gesien om ter wille van die evangelie te ly.

Baie min is omtrent die lewe en werk van Polukarpus bekend. Die brief van Polukarpus aan die Filippense is geskryf na aanleiding van ‘n versoek deur die gemeente om aan hulle woorde van versterking te stuur (Lightfoot 1926:165). Die vroomheid van die gemeente word bedreig deur ‘n onwaardige egpaar. Valens en sy vrou is skuldig bevind aan een of ander vorm van diefstal of oneerlikheid. Valens was een van die ouderlinge van die gemeente in Filippi en dit was ‘n geweldige teleurstelling vir Polukarpus (Lightfoot 1926:166). Daarom word die sonde van begeerte oor en oor in die brief aan die Filippense aangespreek (Lightfoot 1926:166). Die brief word gestuur deur ‘n ene Crescens.

7.4.1 Die brief van Polukarpus aan die Filippense

IV Ἄρχῃ δὲ πάντων χαλεπῶν φιλαργυρία. εἰδότες οὖν ὅτι οὐδὲν εἰσηνεγκάμεν εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ’ οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι ἔχομεν, ὀπλισώμεθα τοῖς ὅπλοις τῆς δικαιοσύνης καὶ διδάξωμεν ἑαυτοὺς πρῶτον πορεύεσθαι ἐν τῇ ἐντολῇ τοῦ Κυριοῦ· ἔπειτα καὶ τὰς γυ=

ναίκας ὑμῶν ἐν τῇ δοθείσῃ αὐταῖς πίστει καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀγνείᾳ, στεργούσας τοὺς ἑαυτῶν ἄνδρας ἐν πάσῃ ἀληθείᾳ καὶ ἀγαπώσας πάντας ἐξ ἴσου ἐν πάσῃ ἐγκρατεία, καὶ τὰ τέκνα παιδεύειν τὴν παιδείαν τοῦ φόβου τοῦ θεοῦ... γνωσκούσας ὅτι εἰσὶ θυσιαστήριον θεοῦ, καὶ ὅτι πάντα μωμοσκοπεῖται, καὶ λέληθεν αὐτὸν οὐδὲν οὔτε λογισμῶν οὔτε ἐννοιμῶν, οὔτε τι τῶν κρυπτῶν τῆς καρδίας.

Vertaling

IV Maar die liefde vir geld is die begin van alle probleme. Terwyl ons dan weet dat ons niks in die wêreld ingebring het nie, ook kan ons niks saam uit neem nie laat ons onself dan bewapen met die wapenrusting van die geregtigheid, en laat ons onself eerstens leer om te wandel in die wet van die Here. En dan ook ons vroue om te wandel in die geloof wat aan hulle gegee is, en in liefde en in reinheid, terwyl hulle hul eie mans koester in alle waarheid, en alle mense liefhet in heiligheid, en om hulle kinders op te voed om kinders te wees in die vrees van God. ... Terwyl hulle weet dat hulle God se altaar is, en dat alles sorgvuldig ondersoek word, en niks ontvlug Hom nie; nie hulle gedagtes of hulle bedoelinge ook nie dit wat weggesteek is in die hart nie.

Kommentaar

In die Stoïsisme is God alles: Hy is gees, Hy is materie, Hy is die kosmos, die kosmos is God (Van Bavel 1990:29). Dit was daarom vir die Christelike skrywers wat teen die dwaalleringe van hulle tyd apologetiseer, belangrik om te wys op die ondergeskikte plek wat die materiële, die verganklike, die aardse in hulle godsbeskouing inneem (Amerding 1973:6). Deur die Nuwe-Testament heen word die mens opgeroep om in die regte verhouding tot die elemente te staan : die verhouding tot die self, die verhouding tot die naaste, die verhouding tot God, die verhouding tot die natuur en die verhouding tot die genietinge van die natuur (Heyns 1970:100). Omdat geld die modaliteit van sonde dra (met ander woorde met geld kan sonde “gekoop” word) is die opmerking van Polukarpus

---

Ἄρχὴ δὲ πάντων χαλεπῶν φιλαργυρία (*Die liefde vir geld is die begin van alle probleme*) eintlik gepas. Gesien in die lig van die omstandighede van die brief, soos in die vorige paragrawe geskets, is dit juis Bybels om te verwag dat Polukarpus in sy oproep tot liefde teenoor die verskillende strukture ook na die gevaar van die materiële oordrywing wys (Van Bavel 1990:30)

Die afleiding wat gemaak kan word uit die vorige gedeelte is dat die Christene alhoewel hulle in die wêreld was, nie deel was van die wêreld nie (Amerding 1973:8). Hulle het nie die geskape wêreld as boos beskou nie, maar die sondigheid in die wêreld se manier van dink en doen (Van Bavel 1990:30). Hier moet die afleiding nie gemaak word dat die wêreld (die geskape orde) sondig is nie, maar dit wat van die wêreld is (as teëstander van dit wat uit God is). Die boosheid van die wêreld is 'n bekende term in Bybelse manuskripte wat dui op die sonde, en nie die boosheid van die skepping wat God gegee het nie (Bruce 1986:245). Die verhoudinge wat God daargestel het (Heyns 1970:104) moet gekoester word. Polukarpus roep juis op tot verantwoordelike burger-wees van die destydse heidense wêreld. Dit sluit die regte verhouding teenoor skepping in (Amerding 1973:7).

'n Aantal gevolgtrekkings kan nou gemaak word uit die gedagtes van Polukarpus: Die Christene word opgeroep om te besef dat hulle in die wêreld is, maar dat hulle nie deel het aan die heidense manier om die wêreld te vergoddelik of om hulle aan drange oor te gee nie. Die gehoorsaamheid aan God kom eerste. Die gelowiges word opgeroep om die verhoudinge wat God daargestel het (dit impliseer ook die verhouding teenoor die skepping) te koester. God, en gevolglik God se kinders, staan nie negatief teenoor die geskape wêreld nie, maar sien dit in die perspektief van God se bedoeling met die skepping. God het bedoel dat die mens Hom eer terwyl hulle op aarde leef.